

ЛЮДИНА КУЛЬТУРА ВІЧНІСТЬ

Пейзаж на цій околиці Калуша нагадує картини з фантастичного фільму "Сталкер": там видніються руїни заводів, тут стоять похилі іржаві ліхтарні стовпи. А ось мертве озеро. Мертве, бо вкрай солоне. Це так зване "хвостосховище №2", заповнене концентрованими розчинами солей хлору ("хвостами" називають відходи гірничодобувної та переробної промисловості). Роба просочується через стінки водойми, і висохла сіль величезними білими язиками облизувє навколишні схили.

Але створили ці жалюві пейзажі не інпланетні прибульці, а вітчизняні корупціонери – від кучм до ющенків-тимосенків та януковичів. Свого часу успішне підприємство з видобування та переробки калійної руди більш-менш впровадилося з проблемою відходів. Але відтоді, як високоцінні дерібанди продали за безцінь прибуткові підприємства у руки вітчизняним та зарубіжним олігархам, про гіркі розсоли-"корінці" доводиться дбати і без того переобтяженому державному бюджету. Тобто чиновники (до речі, не забувайте, що і президент, і прем'єр-міністр, і народні депутати – теж усього лише чиновники) та олігархи перекали цей тягар на наші з вами плечі. Історія загибелі успішного державного підприємства варта особливої уваги, бо є повчальною для любителів "приватизації" та пошуку "ефективного" (читай – олігархічного) власника.

ПОСТАНОВОЮ – ПО ХРЕБУТ

Калуський хіміко-металургійний комбінат (з 1975-го – ВО "Хлорвініл"), нагадує голова громадської екологічної організації "Зелений Рух Карпати" Михайло Довбенчук, створено у 1960-ті на багатих покладах полімінеральних руд. Комбінат був одним із найпотужніших у Європі, а до розпаду СРСР – й одним із найуспішніших підприємств радянського Мінхімпрому.

У незалежній Україні підприємство згодом стало називатися ВАТ державний концерн "Оріана", і на початках незалежності значно збільшило виробничі потужності, розширило асортимент продукції і міжнародні зв'язки.

Навіть коли назагал промисловість України перебувала у глибокій фінансово-економічній кризі, ВАТ "Оріана" вводило в експлуатацію нові виробництва з випуску конкурентоздатної продукції; за власні кошти будувало житло, будинки відпочинку; вкладало значні кошти в розвиток інфраструктури та соціальної сфери Калуша; утримувало житлово-комунальне господарство, медсанчастину, профлікарій "Хімік", санаторій "Трикарпаття" в с. Коблево Миколаївської області; дошкільні заклади, заклади культури і спорту. На підприємстві працювало близько 17 тисяч працівників, місто Калуш жило і розвивалося разом з хімічним гігантом Прикарпаття. Та діяльність тривала недовго.

Ще уряд УРСР 1991 року розпорядився створити у складі "Хлорвінілу" виробництво поліетилену, поліпропілену та труб "на основі комплектно-імпортного устаткування". Уряд вже незалежної України зобов'язав "Хлорвініл" виконати це розпорядження, але обіцянки грошей для виконання розпорядження – не дає!

Тому хімікам довелося влізти у багатомільйонні борги. Держава засталоювала працівників комбінату; не хвилюється – і борги повернемо, і грошей на будівництво дамо, але... Держпрограмою економічного і соціального розвитку України на 1996 рік передбачалося виділення на будівництво заводу поліетилену 10,55 млн гривень. Комбінат реально отримав аж... 2 млн. А державним бюджетом 1997–1998 років кошти на основні фонди навіть не передбачалися, були знайдені гроші лише на будівництво природоохоронних об'єктів.

Попри усі негаразди, хіміки таки запустили 1997 року нове виробництво. Але відразу ж почалися перебої із сировиною – дизельним пальним... Комбінат благав про допомогу – відміну акцизного збору та ввізного мита на "дизель". Та далі обіцянок високотоварності справа не пішла. Наслідок – перебої в діяльності заводів концерну, нестабільна робота, зростання собівартості продукції і – повна фінансова криза. Так "Оріану" було доведено до банкрутства.

КАЗАВ ПАН, КОЖУХ ДАМ

Ослабленого промислового "лева" далі вже просто докували. Прем'єр-міністр України Валерій Лустовоїтенко підписав Постанову від 19.10.98 р. за №1650, якою передав контрольний пакет акцій ВАТ "Оріана", що належав державі, в управління підприємству з іноземними інвестиціями – приватній фірмі "Шелтон". Начебто – щоб порятувати "Оріану". Та "Шелтон" не виконав узятих на себе зобов'язань. Навіть більше, за час його управління "Оріана"... заборгувала "Шелтону" 60 мільйонів гривень!!!

Щоб полегшити дерібан, вище керівництво України заборонило приватизацію ВАТ "Оріана" тоді, коли це можна було зробити за сертифікатами – ті самі, які кожен з нас свого часу отримав як громадянин України. А ось коли ера приватизаційних сертифікатів закінчилася, передачу "Оріани" з державних рук у приватні дозволили – вже за гривні! Тоді на "Оріані" не виплачували зарплату більш ніж чотири місяці. Саме в такий

спосіб чиновники позбавили багатотисячний трудовий колектив законного права бути акціонерами свого комбінату. Казав пан, кожух дам, та слово його тепле...

Олігархічним керівництвом держави було зроблено все, щоб приватизація цілісного майнового комплексу ВАТ "Оріана" не відбулася. Натомість з концерну вирізували найсмачніші шматочки і продали їх за безцінь.

Список тих, хто поживився за рахунок державного (нашого, народного майна), займає цілу сторінку, ще довгою є історія про те, якими шляхами з нас зробили дурнів. Маю надію, що хтось таки напише чітко і в деталях цю історію, щоб пришпилити до ганебного стовпа колицьких та нинішніх політиканів. А нині лише з сумом констатуємо, що у підсумку приватності виробництва та ліквідації наці-

нальний інтересам, українському суспільству", – вважає Михайло Довбенчук.

Тут варто згадати і про роль "Приватбанку" у нищенні комбінату. Варто, бо нині творець цього "привату" Сергій Тігішко за тією ж схемою нищити цілу країну! 2002 року ЗАТ КБ "Приватбанк" як один із найбільших кредиторів комбінату ініціював справу про банкрутство ВАТ "Оріана". Ухвалою Господарського суду Івано-Франківської області від 18.09.2002 р. було відкрито провадження по справі №Б-11/283 про банкрутство ВАТ "Оріана" та введено процедуру розпорядження майном.

Зупинка заводів, виробництв, "реструктуризація" підприємства, створення нових господарських товариств та судове провадження про банкрутство ВАТ "Оріана" загостри-

можна, бо тоді держава втратила напрацьовані десятиками років наукові матеріали про поклади полімінеральних руд, геологомаркшейдерські дані відпрацьованих рудників.

При цьому через брак коштів та неуклюжесть геологомаркшейдерської служби ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана" (це те підприємство, яке має самі борги і проблеми і залишається через це у державній власності) постійний контроль за станом екологічно небезпечних об'єктів не здійснюється. Через це у свою чергу неможливо своєчасно прогнозувати та попереджувати негативні техногенні явища.

З кожним роком екологічна ситуація у зоні діяльності ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана" погіршується. Найнебезпечнішими об'єктами сьогодні вважаються відпрацьований Домбровський кар'єр та хвостосховища №1, №2, солевідвали, шламонакопичувач, калійні рудники "Калуш", "Голінь", "Хотінь", "Ново-Голінь". Експлуатація кар'єру в майбутньому неможлива, видобуток руди припинили у зв'язку з його затопленням. Тут накопичилося близько 10 млн метриків кубічних висококонцентрованих розсолів, їх кількість постійно збільшується за рахунок атмосферних опадів, а рівень розсолів скоро досягне водоносних горизонтів.

ЯК УКРАСТИ МІЛЬЯРД

Сказати, що влада геть не помічала калуської кризи, – не можна. Засідали якісь комісії, приймалися якісь постанови, давалися якісь обіцянки. Апогею ця симуляція роботи сягнула на початку 2010 року, коли Верховна Рада України ухвалила Закон "Про оголошення території міста Калуш та сіл Кропивник і Сівка-Калуська Калузького району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації". За цим законом на порятунок Калуша та його жителів було виділено майже півмільярда гривень.

І що? А нічого. У березні 2011 року після наполегливих закликів усе того ж Довбенчука до Калуша приїхала група з шести представників Рахункової палати. Результати очікувано шокували. "Рахункові" контролери заявили, що кошти використано не ефективно, екологічна ситуація не поліпшилася. Загроза прориву Домбровського кар'єру залишається, тому отруйні розсоли можуть проникнути у водоносний шар і забруднити басейн Дністра, що є джерелом водопостачання для багатьох населених пунктів України та Молдови. Не дало очікуваних результатів і спрямування майже 300 млн гривень з резервного фонду держбюджету на утилізацію токсичних відходів, передовсім – гексахлорбензолу.

Голова Рахункової палати Валентин Симоненко заявив: "Немає системи організації ліквідації таких катастроф. Немає комплексного підходу до вирішення проблем. Упродовж року Кабмін не спромігся підготувати загальнодержавну програму попередження та ліквідації негативних техногенних та екологічних ситуацій на території України до 2025 року. Це спричиняє проведення заходів разового, а не системного та повномасштабного характеру. Тому надзвичайна екологічна ситуація в Калуші й подібних місцях може набути масштабів стихійного лиха". Працює прокуратура, чиновники міста, області, країни кивають одне на одного, шукаючи винних, але від цього ні природі, ні людям краще не стає. Звучать обіцянки "усе налагодити", президент дає чергові доручення прем'єру, місцева влада скаржиться, що грошей виділили дуже мало і просить це, але при цьому не хоче детально розповісти громаді, на що ж саме і чому "в ручному режимі" було розподілено попередні сотні мільйонів. Іншаке кажучи, усі "темнять" і солодко співають. Ясно тільки одне: як не працювала влада за часів спочатку Кучми, а згодом – Тимошенка-Ющенка, так не працює й "ефективна вертикаль", розхвалена регіонально-літвино-комуністичним кланом. І калуська історія – яскраве тому підтвердження. Влада олігархів не витримала екзамени, влаштованого їй гіркими розсолами Прикарпаття.

Коментар Бориса Васильківського (громадська організація "ЕкоПраво-Ківи"): Починаючи надводити порядок у Калуші (втім, як і скрізь в Україні) треба із створення абсолютної прозорості системи використання коштів. Країну просто з'їдає корупція, що ми яскраво бачимо на прикладі цього прикарпатського містечка. Влада має звітувати громаді за кожну бюджетну копійку! А громадськість Калуша не має іншого виходу, як домогатися звінтості від влади і щодо витрачання коштів, і щодо чесної інформації про ситуацію навколо кар'єрів, гексахлорбензолу тощо. Зокрема, треба скористатися сучасними електронними технологіями і створити якісний громадський інтернет-сайт, на якому давати чітку інформацію про все, що стосується екології Калуша та околиць.

Також я сподіваюся, що Міністерство промислового політики України по-державницькому поставиться до Державного науково-дослідного інституту галургії і відновить його фінансування і роботу за Програмою відновлення та розвитку виробництва калійних добрив в Україні, які вкрай потрібні для вирішення надзвичайно важливої програми забезпечення української продукцією харчування.

На фото: білі язики солі виповзають із хвостосховищ; руїни заводів

Олег ЛИСТОПАД

ДИКИЙ КАПІТАЛІЗМ

ПРО МІЛЬЯРДНІ ПАГІНЦІ ТА ГІРКУЦІ КОРИНЦІ

Дністром пливають десятки тонн мертвої риби, вісім мільйонів людей залишилися без питної води, немає де напоїти скотину – ось наслідки аварії на відстійниках ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана".

Стоп-стоп, не поспішайте телефонувати івано-франківським, чернівецьким, молдовським чи одеським родичам – аварія на момент написання цього матеріалу ще не сталася. Але й не зітхайте з полегшенням – Дністер справді може стати отруйним будь-якої миті. У цьому на власні очі переконався кореспондент "Селянської правди" від Івана Божого.



но опинилися у руках нуворивішів, а відходи та проблеми – на балансі держави.

ПРИБУТКИ – СУСІДУ, ВИДАТКИ – БЮДЖЕТУ

Цього літа разом із групою журналістів з України та Молдови я так і не зміг отримати дозволу на відвідати саме "Оріану" – побоюлися, вочевидь, владі показувати нам крупним планом ці жалюві картини. Добре, хоч на "Карпатнафтохім" ми потрапили. Це – наступник ЗАТ "Лукур", якому при дерібані дістався свого часу нафтохімічний комплекс "Оріану" – завод "Поліолефін", завод "Діанат" і виробництво хлорвінілу (про створення "Лукури" йдеться у розпорядженні КМУ від 10.08.2000-го №314-р.; засновники – ВАТ "Оріана" – 50%, ТЗОВ "Лукойл-Нафтохім" – 50%; статутний фонд – 1324000000 грн).

НАУКА ПУХНЕ З ГОЛОДУ

Для роботи над питаннями охорони довкілля у 1970–1990-х комбінат залучав на договірній основі Державний науково-дослідний інститут галургії (галургія – галузь науки та техніки, яка займається питаннями видобутку, збагачення та комплексної переробки природних мінеральних солей) з м. Калуш, державне підприємство "Спецгеологорозвідка" (Івано-Франківська), Західне відділення Академії наук України (Львів) та інші науково-дослідні установи. За результатами досліджень вчених було складено гідрохімічну карту Калузького промислового району, на якій, зокрема, показано шість ареалів забруднення підземних вод, що утворилися під впливом



Представники "Карпатнафтохіму" радо показували нам чистенькі заводські подвір'я; диспетчерські, націнені сучасним електронним обладнанням; виробничі лінії; ідальною робота, зростання собівартості продукції і – повна фінансова криза. Так "Оріану" було доведено до банкрутства.

І ТРУЙКА "НА ЗАКУСЬ"

До речі, проблеми регіону не обмежуються лише озерами рідких відходів. На території "Оріани" захорено десятки тисяч тонн гексахлорбензолу (ГХБ) – особливо небезпечної хімічної речовини. Про що трійку треба писати окрему статтю, бо місяця на шпальті просто не вистачить, щоб розібратися з історією калузького ГХБ.

Чому стало можливим розкрадання та неефективне використання майна різнопрофільного хімічного підприємства ВАТ "Оріана"? "Через корупцію в керівництві підприємства, міста, області, держави, через чиновників, які зрадили націо-

хвостосховищ, відвалив Домбровського кар'єру та розсолів з ліквідаційного рудника "Калуш".

Але з 1990 р. роботи зі спостереження за станом поверхні землі над рудниками, гідроімаміно і гідрохімію підземних вод району практично припинено. Сьогодні навіть якщо хтось із захоче насправді вирішити екологічні проблеми регіону, змусивши її гіркими розсолами Прикарпаття.

Хоча ДНДІ галургії ці роки ще яскраво існував і намагався впливати на ситуацію. Так, учні інституту рекомендували пробурилити спостережні свердловини над відпрацьованим рудником та шахтним полем для контролю за мінералізацією розсолів та їх об'ємами і загальною гідроімаміною. Такі заходи разом із геодезичними спостереженнями за станом поверхні дали б можливість прогнозувати місця можливих проривів землі та неконтрольоване заповнення рудника.

Але цього зроблено не було. Навіть більше, Міністерство промислового політики України прийняло неправильне, на думку Михайла Довбенчука, рішення про мокру консервацію Домбровського кар'єру та повністю припинило державне фінансування Інституту галургії. Зрозуміло, що це може призвести до ліквідації наукової установи. Цього допустити не

Віктор СЕМЕНЬКА

КУЛЬТУРА

СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКА ВІДРОДЖУЄТЬСЯ!

Запитання дивне, але відповідь на нього потрібна. Отож, чи потрібна сьогодні в селі бібліотека? Із фондом української літературної класики, підбіркою сучасних поетів і прозаїків, найкращими творами світової літератури? Щоб молоде покоління мало змогу прочитати книги Тараса Шевченка, Миколи Гоголя, Івана Франка, Лесі Українки, Олесь Гончара, Павла Загребельного, Бориса Олійника, Ліни Костенко. І "Тихий Дон" та "Підняту щипину" Михайла Шолохова, поезію Анни Ахматової, Сергія Єсеніна, твори Бориса Пастернака, Олександра Солженіцина, Джека Лондона, фантастику Жюль Верна тощо. Хіба можливо йти у світ, не прочитавши ці твори. І неможливо бути справжнім українцем, патріотом, навіть не взявши до рук ці духовні багатства. Отож, бібліотека потрібна.

Бібліотека сучасна, де збираються найкращі книги, які видаються в Україні, а також в перекладах українською мовою. Бо однієї шкільної програми замало. Отож

говорячи про спустошення душ молоді, зловживання спиртним і наркотиками в юному віці, потрібно дбати про спортивні зали для школярів, басейни і бібліотеки. І вишукувати кошти не лише на партійні листівки і бігборди, а й на літературу. І це слід робити негайно, бо в якому стані наші сільські бібліотеки, всім відомо. Тут не те що нову книгу, а й потрібну газету не знайдеш. Бо немає коштів для передплати. Але декому все-таки щастить. Ось бібліотека села Мачухи Полтавського району Полтавської області. За підтримки районної ради та райдержадміністрації тут подбали не лише про книги і газети, а й про електронну читальню залу з безкоштовним доступом до Інтернету. Це – для сільських дітей. Тут встановлено п'ять сучасних комп'ютерів з програмним забезпеченням, допоміжною технікою.

Окрім центральної районної бібліотеки, комп'ютери отримали і бібліотеки сіл Василівка, Калашинці, Кірово, Кротенки та інші.

Але це не вважає читачькому інтересу дітей. Тому влада не залишила бібліотеку без книжки – хай читають діти. Все-таки в книжках людство зберегло всі найкращі пориви людської душі.

Обласне керівництво, керівники на місцях взяли під свою опіку всі бібліотеки Полтавщини. Капітально відремонтували приміщення центральної районної бібліотеки імені Лесі Українки в Гадячі. Це одна із найстаріших бібліотек в Україні. Заснована вона ще 1861 року з ініціативи Михайла Драгоманова. Читачами цієї бібліотеки була і сама Леся Українка, і її бабуся Єлизавета Іванівна Драгоманова. Сьогодні бібліотека обслуговує майже 5 тисяч абонентів. Немає тут проблем із передплатними виданнями. До бібліотеки надходить 90 періодичних видань. А у книжковому фонді – 57 тисяч книг. Придбано нову літературу, встановлено комп'ютери, відкрито Інтернет-центр. Бібліотечна справа на Полтавщині поступово відроджується.

Любов ШИШАЦЬКА

ІСТОРІЯ З ЖИТТЯ

ЩАСЛИВИЙ БІЛЕТ

Тоня вмирала з цікавості. Від ранньої весни не було такого дня, щоб вона не заглядала через шпаринку в паркан на сусідній двір. "То вже вийди на вулицю, та роздивися. Чого стоїш раком під парканом?" – сердився чоловік Антоніни. "Мені й звідси добре видно", – відповідала, не відрачуваючись від споглядання. "Чи тоби не однаково, що там відбувається?" – дивувався Валерій. "Діди биса! – сердито відповідала Тоня. – Не заважай!"

Гримнувши дверима, Валерій пішов у дім. Навіть не озирнувшись на той знак невдоволення, його дружина продовжувала спостерігати і дивуватися. А дивуватися було чому. Сусідня оселя двадцять п'ять років стояла пустою. Убога хатина світила розбитими вікнами, двір та город заростали бур'янами. Тоня припінала в тих бур'янах худобину, після чого гуяла та качок. Тішкомнишком розбирали вони з Валерієм дерев'яні сараї та шахети. Перетягували до себе у двір на дрова. Хатні двері теж "перекочували" до них у двір на корівник. Багато чого з неумудрого начиння покійних сусідів знайшло притулок на обійсті Тоні та Валерія. А чого було чекати? Якщо не вони, то хтось інший прибрав би все те до рук.

Все село вважало, що хата покійної Гальки Задріпанки таї і стоїтиме пустою, до поки не розвалиться. Задріпанкою Гальку дражнили недарма. Небівничка була такою ледаркою, що годі й казати. Не варила, не пекла, не прибирала в хаті, не прала, не садила город, не ходила в колгосп на роботу. Все лежала на дивані та читала романи. По ті книжки посилали до бібліотеки чоловіка Петра, бо самий їти було ліньки. Петро і на роботу ходив, і по господарству порався. Але який господар із чоловіка, що любить чаричну пережити. Та саме завдяки йому родина сьак-так прималася на плаву. Коли в них народилася мала Руся, Петро сам доглядав доню. Прав пелюшки як умів. Затапани до сірого, розшувував по шахетах та кущах. Вночі вставав до мала, підкладав Гальці до грудей, бо та хрпала на всю хату і навіть не чула, що донька плаче від голоду.

Не великим господарем був і Петро. Ходив у засланому одязі, не голений, не митий, часто-густо нападліптуку. Щойно Руся зіп'ялася на ноги, Петро покинув родину. Не витримав такого життя. Поїхав з села і більше про нього нічого не було відомо. Ніби в воду впавав. Чи сумувала з цього приводу Галька, чи ні, невідомо. Вона не спілкувалася ні з ким, жила сама по собі. Та все ж почала частіше висовуватися з хати. Ходила до бібліотеки по книжки та до крамниці по харчі. Петро надсилав аліменти, тямі жила.

Зовсім маленька Руся росла недоглянутою. До темної ночі блукала вулицями брудна, голодна, засоплена так, що під носом ваки не заговалися. Так би дівча й пропало, якби правління колгоспу не вирішило забрати Русю до дитячого садочка. Там дівчинку вимили, підлікували, там їй прали принесену сплечуваними мамками одержку. Чорновола блакитноока Русланка на добрих харчах набрала в вазі, на щічках заграв рум'янець. Дівчинка зробилася гарненькою, мов лялька. Галька відмовилася водити доню до садочка і забирати звіди. "Мені ніколи", – сказала завідувачці. Звісно, їй було ніколи, бо вона то спала, то читала романи. Завідувачка прохала Тоню, щоб та приводила до садочка та забирала малу сусідку разом зі своєю донькою Ларисою. Чванлива, пихата Тоня теж відмовилася. "Чого це я маю опікуватися тією мальною задріпанкою, поки її мати боки собі відлежує? В мене своїх клопотів вистачає". Тож традиційно дитячого садочка, по черзі, виходили з Русляноу.

Маленьке довірливе дівча тяглося до ласки, мов сонях до сонечка. В садочку вона отримувала те, чого не мала вдома – турботу, любов, піклування. Зростала звичайною дитиною, грайливою пустиною, гвайливою дитиною і вважала себе такою, як усі. Та коли підросла, зрозуміла, що має зовсім інший соціальний статус. Навіть швидко вона зрозуміла про завдяки Тоні. Сусідка ставилася до Русі зневажливо, забороняла своїй доньці гратися з Русляноу, не пускала до себе у двір. "Чого прихалася сюди? – виштовхувала малу за ворота. – Грайся з такими, як сама. Ще, крий Боже, моя Лариса від тебе вошей набереться. Іди звідси, задріпанко!"

Руся намагалася довести, що не має вошей. Але тітка Тоня не слухала її. Вона вважала себе жінкою вищого кола, бо її чоловік працював головним механіком в колгоспі. Некоже їй доньці товаришувати з такою гололоу, як Русляна. Антоніна була не єдиною людинною в селі, яка ставилася до Русі зневажливо. Ще в молодіших класах дівчинка зрозуміла, що в її житті все не так, як у всіх, не так, як має бути. Мама не така, гірша. Хата – гірша, одяг – гірший, і сама вона гірша за всіх. Дівчинка почала комплексувати. Зростала невпевненою, несміливою, замкненою у собі дитиною. Вона не була ледаркою, навчалася добре. Як підросла, сама виконувала хатню роботу, як уміла. Садила город, прибирала у дворі, прала, готувала, доглядала за мамою, навіть хату навчилася білити.

Не знати чому, така працьовитість дівчинки дратувала Антоніну. "Ото вже хату побілила, мов курка лапоу. Не буде з тебе господині, дівко. Задріпанка ти, як і твоя мати", – ганьбила, виглядаючи через паркан. Не

зважала на те, що "дівці" на той час дорічки виповнилося десять років. "Завдяки" Антоніні оте "Задріпанка" міцно приклеїлося і до Русляни. Та все ж Антоніна намагалася вдавати з себе милосердну. Якось зібрала в вузол Ларисині найгірші недоноски та й понесла до Русі. "На, носи, задріпанко", – промовила, ставлячи вузол на поріг. Пішла, не озирнувшись. Дівчинка якусь мить мовчки дивилася на той вузол, потім взяла його і віднесла назад до сусідки. Мовчки подала його Тоні і мовчки пішла з двору. Зарозуміла сусідка навіть не спроміглася на відповідь. Відкривши рот, дивилася вслід Русляні. Згодом у крамниці обурено розповідала односельцям. "Я до неї як до людини, а вона ще й характер демонструє. Ходить з голим задом, а гонорух хоч відбавляй!"

Відтоді Антоніна ще дуже незлюбила Русляну. Найбільше її обурювало те, що убога "задріпанка" зростає набагато гарніше за її Ларису. В чотирнадцять років Руся почала працювати прибиральницею в колгоспній ідальні. Вечорами, після шкільних занять, маючи свою копійчину, мала можливість купувати собі вбрання. Як всякій дівчинці, їй дуже хотілося мати гарну одяг. Сплічували завідувачка часом накладала їй в торбу наїдків. Тож Руся сама не ходила голодна, ще її матір годувала.

Галька померла, щойно Русі виповнилося п'ятнадцять. І не скаржилася на погане самопочуття, заснула і не прокинулася. Її поховали за колгоспний рахунок. З цього приводу Тонька так обурувалася, що мало піна з рота не летіла. "Жодного дня не працювала, а її, мов панно, за наші гроші скаржили. Чи є та правда на світі?" "Чоловік її працював, донька з пуп'янка працює. Чого ти пишнися?" – відповідала селянка. Але Тонька не могла заспокоїтися. Закрила рот лише тоді, коли чоловік на неї гримнув: "Ти доплескаєшся своїм дурним язиком! Дійде до голови колгоспу, то буде мені й тобі на горіж". Тонька замовкла. Не хотіла сьувати стосунки з головою.

Руся дуже плакала за мамою. Нехай та не піклувалася про неї, навіть, навпаки, додавала клопоту. Але дівчинка любила її. Нарзати залишилася одним одні і в хаті, і в усьому світі. Мовчальний гарненький дівчинці залишитися без захисту, та ще й у селі, де всі про це знають, дуже небезпечно. Не раз і не два п'яні молодики стукали у вікна, горланіли, роблячи сороміцькі пропозиції. Завбишували у куток, Руся плакала від страху. Вона не ходила до клубу, боялася, що вчепиться якийсь заліцльнич.

Початок. Закінчення на 4 стор.